

Een 'Chinees theehuis' in Huis ter Heide

'Het enige, zeer merkwaardige overblijfsel van de Chinese stijl in de tuinkunst der 18de en 19de eeuw.' Zo omschreef de Rijksdienst voor de Monumentenzorg het theehuis dat tot 1958 aan de Amersfoortseweg stond in Huis ter Heide (gemeente Zeist). Auteur Rob Hufen heeft nog jeugdherinneringen aan dit exotische bouwsel en vroeg zich af wat er mee gebeurd is. Het paviljoen blijkt vele omzwervingen te hebben gemaakt. Het stond in Sassenheim, Groningen en Huis ter Heide en diende als theehuis, dokterspraktijk, noodwoning en bouwkeet.¹

Rob Hufen Hzn. is stadsgids in Utrecht. Hij schreef diverse artikelen over lokale historie en boeken over de wijk Tuindorp en de kunstenaarsfamilie Brom.

In 1955 bouwde mijn vader, de Utrechtse aannemer Hubertus Hufen (1912-1976), een villa in Huis ter Heide voor Jan Kieven, eigenaar van een verzekeringsbedrijf. Kieven had grond van de burens aan de Amersfoortseweg 15 gekocht met daarop

een oude tennisbaan en een vervallen theehuis, die zouden moeten wijken. Tijdens de bouw gebruikte mijn vader het paviljoentje eerst nog als bouwkeet. Vrachtrijder Van Tergouw bracht steiger-materiaal, zakken cement en gereedschap van ons huis aan de oostelijke rand van Utrecht naar de bouwplaats. Ik mocht soms meerijden in de cabine of laadbak, samen met enkele broertjes

en buurjongens. Bij een bezoek aan de bouwlocatie ging ik, negen jaar oud, het antiek aandoende Chinese gebouwtje binnen. Een veranda omgaf een deel ervan en er was ook een lage kelder. Het maakte een wat vervallen en donkere indruk, die werd versterkt door het geboomte waartussen het bouwsel stond. Zestig jaar later ging ik mij afvragen wat er met het Chinese theehuis is gebeurd nadat mijn vader het huis had opgeleverd. De betrokkenen van destijds, zoals het echtpaar Kieven en mijn vader, waren overleden en kon ik het niet meer vragen. Bij het Tuinhistorisch Genootschap Cascade las ik in 2018 over een verloren gewaande 'Chinese koepel' van Huis Ter Weegen in Sassenheim (Zuid-Holland). Die zou later in Huis ter Heide herplaatst zijn.² Bij vergelijking van de opgedoken foto's bleek het om het theehuis uit mijn jeugd te gaan. Dat maakte nieuwsgierig naar het ontstaan van 'de koepel' - die overigens geen koepelvorm had - en naar de omzwervingen die het tuinhuis heeft gemaakt.

- < Het Chinese theehuis aan de Amersfoortseweg in Huis ter Heide, 1957. [G.TH. DELEMARRE, RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED](#)
- ✓ Aannemer Hubertus Hufen aan het werk (bij een andere klus). [COLLECTIE ROB HUFEN HZN.](#)
- Koepel van Huis Ter Weegen bij Sassenheim door Petrus Josephus Lutgers, 1852. [ERFGOED LEIDEN EN OMSTREKEN](#)
- > Chinees theehuis bij Ter Weegen in Sassenheim, gefotografeerd rond 1885. [ERFGOED LEIDEN EN OMSTREKEN](#)

Huis Ter Weegen

Door heel Nederland kwam het voor dat landgoedeigenaren op een markante plek een follie (fantasiebouwsel) of koepel plaatsten, om van daaruit te kunnen zien hoe passanten naar hen en hun bezit keken. Bij de invoering van het kadaster in 1832 stond er een 'zomerhuis' op de buitenplaats Ter Weegen bij Sassenheim. Was dat misschien al het 'Chinees gebouw' dat tien jaar later werd vermeld? De toenmalige eigenaar was namelijk bestuurder in 'Indië' geweest. Volgens een 19e-eeuwse chroniqueur heeft echter de volgende eigenaar het bouwsel opgericht, de Amsterdamse koopman Joan Christoph Rente Linsen I. Hij had de buitenplaats Ter Weegen in 1840 gekocht. Een

tekening door Petrus Josephus Lutgers uit 1852 van de 'Sinese Koepel' werd afgedrukt in *Gezigten in de Omstreken van 's Gravenhage en Leyden*.³ Op Lutgers' tekening en op een latere foto lijkt de koepel een rieten dak te hebben en is de galerij over de kelder muur uitgetraagd. Een eeuw later zou monumentenkenners Coen Baart de la Faille schrijven dat de bouwer van het paviljoen 'door de pagodevorm van het dak en de overvloedige zaagwerkversieringen in hout, duidelijk een Chinees karakter [heeft] willen geven'.⁴ Twee draakjes zaten ruggelings op de nok, waarvan een met windvaan. Volgens een andere auteur bevatte het interieur van het paviljoen destijds een schat aan (Chinees?) porselein, lak- en koperwerk.⁵

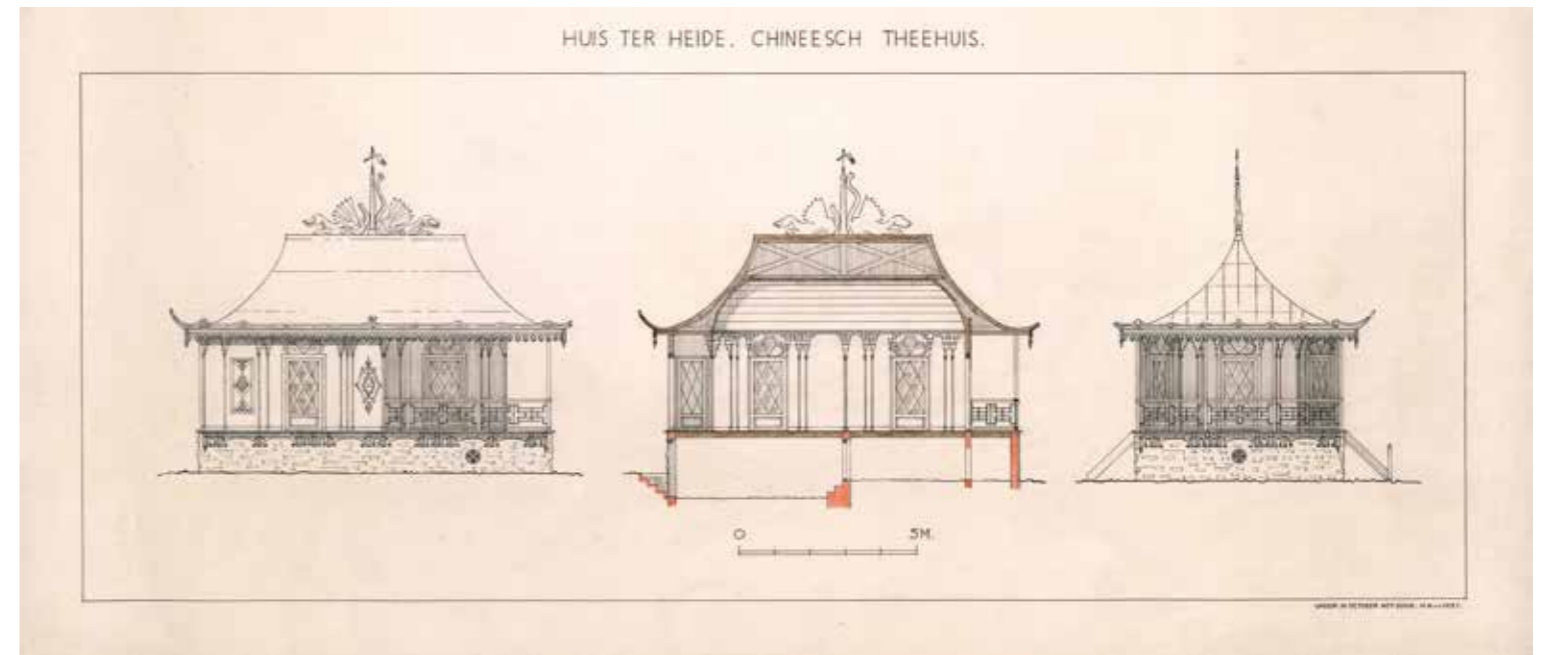
Na de dood van Rente Linsen I en zijn vrouw werd neef Joan Christoph Samuel Rente Linsen II eigenaar van Ter Weegen. Omstreeks 1881 verkocht hij het Sassenheimse buiten en verhuisde met zijn vrouw Agnetha naar buitenplaats De Breul in Zeist. Kort daarna overleed hij. In 1894 kondigde een volgende eigenaar van Ter Weegen in een krantenadvertentie een 'Publieke Verkoop voor Afbraak' aan. Het object: 'de Heerenhuizing, genaamd het Huis ter Weg, met antieken hardsteenen Voorgevel, benevens de in Moorsche stijl opgetrokken Koepel, beide aan den straatweg te Sassenheim'. De huisnaam had inmiddels een 'e' verloren en de stijl van de koepel werd nu 'Moors' genoemd. Zulke stijl-aanduidingen varieerden nogal eens; termen als Moors, Chinees en zelfs gothisch werden destijds door elkaar gebruikt.⁶

Villa's in Huis ter Heide

De geciteerde rapportage van Monumentenzorg uit 1958 vermeldde iets interessants: 'de Sassenheimse koepel is door de nazaten van Heutz Linse [sic] te Huis ter Heide herbouwd, na in Groningen op een landbouwtentoonstelling tentoongesteld te zijn geweest.' Dat wekt de indruk dat het bouwsel door de erven op prijs werd gesteld, maar dat men na demontage in Sassenheim niet meteen over een nieuwe locatie beschikte. Het paviljoen heeft dus tijdelijk in de stad of provincie Groningen gestaan op een van de vele landbouwtentoonstellingen die destijds werden gehouden. Zo was er in 1903 een grote Tentoonstelling van Nijverheid en Kunst in Groningen, waarvan ook een 'Tuinbouwtentoonstelling' deel uitmaakte. Op het tentoonstellingsterrein was een Japans marktplein met een theehuis nagebouwd; dit betrof echter niet het paviljoen uit Sassenheim.⁷

Ondertussen was in 1903 een wit gepleisterde jugendstil-villa verzezen aan de Amersfoortseweg 15 in Huis ter Heide. Nadat de eerste bewoner al snel verhuisde, betrok het echtpaar Versteeg-Immink in 1906 dit huis en gaf het de naam Nieuw Duinkerken. Dr. Jan Versteeg (1835-1911) was gemeentearts van Barneveld geweest en had daar een (tweede) huis dat Duinkerken heette, vandaar de naam van zijn nieuwe villa. Versteeg had ook faam verworven als zenuwarts en huisvestte jaarlijks enkele psychiatrische patiënten. In Zeist was hij verbonden aan het Christelijk Sanatorium. Oostelijk van Nieuw Duinkerken werd in diezelfde tijd het grote landhuis Ter Wege gebouwd (Amersfoortseweg 17).

De bouwheer was mr. Unico Hendrik van Notten, een neef van Agnetha van Notten. Zij was de weduwe van Joan Rente Linsen II, de vroegere eigenaar van Ter Weegen in Sassenheim. Agnetha werd bezocht door 'een langdurig lijden'. Zij of haar zaakwaarnemende neef zullen dokter Versteeg erop geattendeerd hebben dat de Sassenheimse koepel vanuit Groningen beschikbaar kwam. Hij nam niet alleen het paviljoen over van de familie Rente Linsen-Notten, maar ook een stuk grond om het op te plaatsen, ten westen van zijn eigen huis. Na demontage in Groningen werd het tuinhuis opnieuw opgebouwd in Huis ter Heide. Versteeg beschikt daarmee over een paviljoen bij zijn woning voor zijn medische

- < Villa Nieuw Duinkerken in Huis ter Heide, met uiterst links het Chinese theehuis, 1907. [UIT: NIEUWE GROOTE GIDS OVER ZEIST, DEN DOLDER EN BOSCH EN DUIN](#)
- ▲ Tekening van de gevels door H.W. van der Voet van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 1957. [RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED](#)
- ↳ Het theehuis was tijdens de bewoning door de familie Krijtenburg nog in redelijke toestand. [PRIVÉCOLLECTIE FAMILIE KRITENBURG](#)
- ▼ Rie Krijtenburg-bij 't Vuur bij het nog intacte Chinese zaagwerk, 1949. [PRIVÉCOLLECTIE FAMILIE KRITENBURG](#)

praktijk. Dat hij behalve in het sanatorium ook 'aan huis' werkte, lijkt bevestigd te worden door een mededeling dat hij wijkverpleegsters medisch bijstond.⁸ Ondertussen vergaapten voorbijgangers, onderweg naar het Biltse Meertje of de Pyramide van Austerlitz, zich aan het exotische bouwwerk. In de *Nieuwe Grootte Gids over Zeist, Den Dolder en Bosch en Duin* van 1907 was te lezen: 'Ook 't witte Nieuw Duinkerken is in volle pracht en zijn Chinees theehuisje in 't kreupelhout trekt veler blikken.'⁹

Nieuwe bewoners en gebruikers

In 1911 overleed dokter Versteeg en zijn vrouw stierf twee jaar later. De villa in Huis ter Heide, geflankeerd door het theehuis, werd tussen 1915 en 1934 met onderbrekingen bewoond door de neerlandicus en toneelschrijver mr.

Cornelis Petrus van Rossem en zijn vrouw Johanna Eleonora de Monchy.¹⁰ Zij veranderden de naam van Nieuw Duinkerken in Florence Grove. In 1941 betrok Antoine Borgers de villa, waarschijnlijk met zijn partner. Borgers, geboren in het Belgische Vorst, was werkzaam als handelsagent en eerder als architect.

Na de Tweede Wereldoorlog bezorgde de jonge groenteboer Coen Krijtenburg (1920-1999) dagelijks groenten bij Borgers. Dat leidde tot een huurovereenkomst voor het theehuis. Zoon Kees Krijtenburg: 'In de naoorlogse tijd van woningnood en door de overheid bedongen inwoning waren mijn ouders dolblij dat ze dit onderkomen van het echtpaar Borgers konden huren. Of er nutsvoorzieningen beschikbaar waren, weet ik niet. We hadden een klein Salamanderkacheltje en een piepklein keukentje met een op hout gestookt fornuis.' Familiefoto's uit de huurperiode 1948-1954 tonen het theehuis in een redelijke staat.

Het gezin vertrok in het voorjaar van 1954. Borgers verhuurde het theehuis vervolgens aan 'vliegeniers uit het buitenland, die tijdelijk op de vliegbasis Soesterberg waren gestationeerd. Zo woonde er destijds een Engelse familie met een dochtertje Sharon waarmee ik speelde als mijn vader er ging tennissen,' herinnert Marlies Swarttouw-Kieven zich. Haar vader, de verzekeringsman Jan Kieven (1911-2000), wist dat bij de woning van Borgers een grote tuin met tennisbaan hoorde en dat er een oud paviljoen stond. Hij bedacht dat afsplitsing van dat stuk grond van Florence Grove een bouwperceel voor een vrijstaand huis kon opleveren. Kieven benaderde Borgers met de vraag of hij af en toe op zijn tennisbaan mocht spelen. Die stemde in en al snel hadden de twee goed contact. Dat mondde uit in aankoop van ruim de helft van Borgers' grond, met tennisbaan en paviljoen. Aannemer Hufen kon beginnen met de bouw van het nieuwe huis.

Monumentenzorg

‘O die veranda, wat was die mooi! Maar het gebouwtje was toen al redelijk gammel, maar kennelijk zo bijzonder dat er af en toe een touringcar met Chinezen voor een fotomoment stilstond’, herinnert Marlies Swarttouw-Kieven zich. Blijkens foto’s uit oktober 1957 was de nieuwe villa voor de familie Kieven toen bijna onder kap en sloot die het theehuis nagenoeg in. Het historische paviljoen had inmiddels de aandacht getrokken van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Die maakte behalve foto’s ook een tekening van de gevels en twee plattegronden.

Cees Baart de la Faille, destijds bouwkundig ambtenaar bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, stelde een rapport samen. Hij beschreef het theehuis als een rechthoekig bouwsel van 6 bij 10 meter met daarin een T-vormige kamer - aan drie kanten omgeven door een veranda - en twee kleine nevenruimten. Er was ook nog een kelderruimte in de bakstenen onderbouw, die zo bepleisterd was dat de indruk van breukstenen (onregelmatige natuursteen) werd gewekt. Baart de la Faille schreef: ‘Hoewel de architectuur van dit paviljoen de fijnheid en het speelse raffinement van de 18e eeuwse chinoiseriën die we in het

buitenland kennen, ten eenenmale mist, zou het te betreuren zijn indien dit gebouwtje verloren ging door miskenning van zijn typische karakter. Voor zover bekend, is dit vrijwel het enige specimen van deze aard dat in ons land nog overgebleven is.’ De Rijksdienst voor de Monumentenzorg

wilde het unieke theehuis voor vernietiging behoeden en elders een plek geven. Via de gemeente Zeist ontving Kieven het verzoek om het gebouwtje ‘met voorzichtigheid’ te demonteren. Kieven liet echter weten dat hij haast had en dat de ‘geknipte dakranden en de sierlijsten’ in een totaal vervallen toestand verkeerden. Het bouwsel kon volgens hem alleen nog als kampeershuisje dienen, ontdaan van alle versieringen. Als zodanig had hij het al toegezegd aan A.J. Koppel uit Utrecht, schreef hij. Koppel was de conciërge van Kievens verzekeringskantoor St. Willibrord aan de Catharijnesingel. Misschien noemde Kieven hem alleen maar om zich er vanaf te maken. Hij zal met zijn gezin tijdens de naderende kerstdagen van zijn nieuwe villa hebben willen genieten, zonder zicht op het verkommerde paviljoen.

Reddingspoging

Toch haalde het theehuis het volgende kalenderjaar nog. Begin januari 1958 nam de Rijksdienst contact op met het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem en Stichting De Keukenhof in Hillegom over eventuele herplaatsing daar.¹¹ Beide organisaties lieten al snel weten geen mogelijkheid te zien. Een week later stuurde de hoofddirecteur van de Rijksdienst, mr. Robert Hotke, foto’s aan het gemeentebestuur van Utrecht en schreef: ‘Dit houten paviljoen is, voor zover mij bekend, het enige, zeer merkwaardige overblijfsel van de Chinese stijl in de tuinkunst der 18de en 19de eeuw. Het zou daarom zeer te betreuren zijn, indien dit paviljoen niet behouden zou kunnen worden.’ Hotke legde uit dat het nog niet gelukt was om er instellingen of particulieren voor te interesseren. ‘Ik vraag mij af of het wellicht mogelijk is dat de gemeente Utrecht zich, hangende de onderhandelingen, over het tuinpaviljoen ontfermt, in die zin, dat door de tussenkomst van het

- < Het theehuis in oktober 1957, gefotografeerd door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. [G.T.H. DELEMARRE, RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED](#)
- ↳ Het in 1957 gebouwde huis van de familie Kieven aan de Amersfoortseweg 13b. Foto genomen bij het huwelijk van Marlies Kieven met Ton Swarttouw, 1969. [PRIVÉCOLLECTIE MARLIES SWARTTOUW-KIEVEN](#)
- > De veranda van het theehuis in oktober 1957, omringd door de nieuwbouw. [G.T.H. DELEMARRE, RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED](#)

Gemeentelijk Bureau Monumentenzorg het paviljoen voorzichtig wordt afgebroken en opgeslagen.’

Hotke herinnerde het gemeentebestuur aan een eerder geval waarbij bouwfragmenten van de kerk uit Kerkdriel waren opgeslagen bij Gemeentewerken in Utrecht en vroeg hetzelfde te doen met het Chinese tuinpaviljoen. Enkele weken later lieten B en W weten: ‘Tot onze spijt kunnen wij [...] geen motief vinden, waarom de gemeente Utrecht zich zou belasten met de tijdelijke opslag van dit object, welks behoud wij [...] voor deze gemeente van geen belang achten en dat ook niet afkomstig is uit het gebied van die gemeente.’

Ondertussen werd het paviljoen afgebroken. Een Zeister gemeenteambtenaar noteerde: ‘... Kieven [heeft] het huisje laten slopen want hij gaat nu in ‘t nieuwe huis wonen. Het stond voor de woning. Monumentenzorg heeft maar zitten treuzelen en steeds maar uitstel gevraagd. ‘t Kon nu niet langer wachten. 28-1-’58.’¹² Toch werd het paviljoen kennelijk netjes gedemonteerd en alsnog in Utrecht opgeslagen. In het maandblad van de Vereniging Oud-Utrecht van februari 1958 schreef Coen Temminck Groll, restauratie-architect en gemeentelijk chef Monumenten, over de sloop van het Chinese paviljoen in Huis ter Heide: ‘De onderdelen bevinden zich op het ogenblik in Utrecht; getracht zal worden alsnog een bestemming voor dit gebouwtje te vinden.’ Van herbouw is het helaas nooit gekomen en het is onduidelijk wat er met de onderdelen gebeurd is. Het paviljoen komt niet voor in het kaartstelsel van de monumentenopslag van de gemeente Utrecht, dat teruggaat tot circa 1970. Ook (oud-)medewerkers herinneren het zich niet. Opslag van de Rijksdienst in Fort Rhijnauwen dateert pas van later. Een andere mogelijkheid is dat het paviljoen destijds in een particuliere opslag is terechtgekomen, bijvoorbeeld via slopersbedrijf C.A. van Vliet, waarmee Kieven contact had. Volgens een notitie uit Zeist zou het opgeslagen theehuis in de jaren negentig zijn vernietigd. Een triest lot voor een bouwsel van grote cultuurhistorische waarde dat uniek was in Nederland. Soortgelijke bouwwerken in Chinese stijl, zoals de villa’s Canton en Peking in Baarn, waren eerder al verdwenen.¹³ Het paviljoen was

echter niet als monument beschermd en de gemeente Zeist zag geen rol voor zichzelf bij het behoud. In de naoorlogse wederopbouwtijd hadden andere zaken prioriteit. In een later tijdsgericht had het potentiële monument misschien kunnen worden gerestaureerd en herplaatst.

Kievens dochter Marlies herinnert zich dat nog enkele jaren na de sloop bussen bij haar ouderlijk huis kwamen voorrijden met Aziatische toeristen die vergeefs zochten naar ‘het Chinese theehuis’. Tegenwoordig rusten slechts tekeningen, foto’s en enkele jeugdherinneringen.

Noten

- 1 Dit artikel is een met nieuw onderzoek aangevulde versie van Rob Hufen Hzn, ‘Bouwactiviteit en teloorgang in Huis ter Heide’, *Bosch & Duin Magazine* november 2019.
- 2 Jan Holwerda, ‘Chinees tuinhuis Sassenheim / Huis ter Heide’, [www.cascade1987.nl](#) (28 december 2018).
- 3 P.J. Lutgers (tekenaar) en W.J. Hofdijk (schrijver), *Gezigten in de omstreken van ‘s Gravenhage en Leiden* (Leiden 1855, facsimile-uitgave Alphen a/d Rijn 1970).
- 4 C.A. Baart de la Faille, rapport Rijksdienst voor de Monumentenzorg, 7 november 1957.
- 5 Pierre Rhoen, ‘Van de hofstede Hoog Kanje tot de buitenplaats de Breul’ (deel 2), *Seijst* 2007-2 p. 47, op basis van W.J.J.C. Bijleveld, ‘De buitenplaats Ter Weegen te Sassenheim en het geslacht Rente Linsen’, *De Nederlandsche Leeuw* 1947 p. 389-392.
- 6 Mededeling van Wim Meulenkamp, auteur van *Follies. Bizarre bouwwerken in Nederland en België* (Amsterdam 1995) en *Theekoepels en tuinhuizen in de Vechtstreek* (Weesp 1995).
- 7 <https://www.beeldbank groningen.nl/beelden/?q=theehuis%201903>.
- 8 *Weekbode Zeist*, 16 oktober 1907.
- 9 Roland Blijdenstein, *Zeist, groei en bouw* (Zeist 1984) p. 152, naar J.W. Kraal, *Nieuwe Groot Gids van Zeist* (Zeist 1907).
- 10 Over deze bewoners: Pierre Rhoen, ‘Mr. Cornelis Petrus van Rossem (1885-1934): Jurist, journalist, toneelschrijver en occultist’, *Tijdschrift Oud-Utrecht* augustus 2020, p. 22-16.
- 11 Brieven aanwezig bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort.
- 12 Gemeente Zeist, bouwdoos Amersfoortseweg 15a-15b.
- 13 Mededeling van Wim Meulenkamp.